

SANTS

DESAPAREGUT

Albert Torras

SANTS DESAPAREGUT

 efadós[®]

 **Ajuntament
de Barcelona**

SANTS DESAPAREGUT

Col·lecció Catalunya Desapareguda

Primera edició: març 2018

Primera reimpressió: novembre 2022

© dels textos: Albert Torras Corbella

© del pròleg: Josep Sucarrats i Miró

© de les fotografies: diversos autors

© de l'edició: Editorial Efadós i Ajuntament de Barcelona

© de la col·lecció Catalunya Desapareguda: Editorial Efadós

EDITORIAL EFADÓS

Carrer d'Edison, 3 Nau A
Polígon Industrial les Torrenteres
08754 El Papiol (Baix Llobregat)
Telèfon 93 673 12 12
efados@efados.cat
www.efados.cat

AJUNTAMENT DE BARCELONA

Direcció d'Imatge i Serveis Editorials
Passeig de la Zona Franca, 66
08038 Barcelona
Telèfon 93 402 31 31
barcelona.cat/barcelonallibres

Consell d'Edicions i Publicacions
de l'Ajuntament de Barcelona:

Gerardo Pisarello Prados, Josep M.
Montaner Martorell, Laura Pérez Castallo,
Jordi Campillo Gámez, Marc Andreu
Acebal, Àgueda Bañón Pérez, José Pérez
Freijo, Pilar Roca Viola, Maria Truñó
i Salvadó, Bertran Cazorla Rodríguez,
Anna Giralte Brunet.

Directora de Comunicació:

Àgueda Bañón

Director d'Imatge i Serveis Editorials:

José Pérez Freijo

Amb el suport:

Generalitat de Catalunya
**Departament
de Cultura**

Idea original, disseny i fotocomposició:

Editorial Efadós

Assessorament lingüístic:

M. Neus Doncel Saumell

Fotografia de portada:

Autor desconegut / AMDS - Cessió Pere
Morell i Albert Cendrós

Fotografia de portadella:

Autor desconegut / AMDS

Acrònims:

AFB (Arxiu Fotogràfic de Barcelona)
AFCEC (Arxiu Fotogràfic del Centre
Excursionista de Catalunya)
AMDS (Arxiu Municipal del Districte
de Sants-Montjuïc)
ANC (Arxiu Nacional de Catalunya)

ISBN Editorial Efadós:

978-84-16547-26-5

ISBN Ajuntament de Barcelona:

978-84-9156-106-4

Dipòsit legal: DL B 2775-2018

Imprès a Catalunya

Tota forma de reproducció, distribució, comunicació
pública o transformació d'aquesta obra només pot
ser realitzada amb l'autorització dels seus titulars,
salvant l'excepció prevista per la llei. Si necessiteu
fotocopiar o escanejar algun fragment d'aquesta
obra, dirigiu-vos a CEDRO (Centre Espanyol de
Drets Reprogràfics) - www.cedro.org.

Índex

Pàg. 6

PRÒLEG

Josep Sucarrats Miró

Pàg. 8

INTRODUCCIÓ

Albert Torras Corbella

Pàg. 12

CENTRE HISTÒRIC

La creació d'una vila al pla de Barcelona

Pàg. 124

BARRIADES

Hostafrancs i la Bordeta: quan Sants es fa gran

Pàg. 166

CAMP I HORT DE SANTS

El viver de Barcelona

Pàg. 184

ÍNDEX ALFABÈTIC

Pròleg

JOSEP SUCARRATS MIRÓ

Director de la revista Cuina

Sense saber si anava bé per anar a Sants, el Dijous Sant del 2013 em vaig plantar a la Coope del carrer de Premià. Hi traslladàvem la redacció de la revista *Cuina*. Em vaig avançar a tot l'equip per passar-los l'informe de com seria el nou lloc on ens instal·laríem l'endemà de dilluns de Pasqua. I, amb un parell de tombs pel voltant, Sants ja em va semblar casa meua.

A Sants, els que venim de poble, en un racó o altre percebem l'ànima dels llocs d'on procedim. Repassant les pàgines d'aquest llibre, aquesta sensació creix. Carrers

que no havien estat meus, sembla, amb una naturalitat imprevista, que ja formaven part de la meua vida.

Si no a Roma, tots els camins de Catalunya porten a Sants. La meua incursió al barri va despertar històries de familiars i amics del meu poble, Abrera, que sempre acabaven aquí. Així, vaig saber qui era el Xic Pastor, que tenia una fama tan gran que malalts d'Abrera i de més enllà, confiats que els donaria remei per a les seves xacres, treien forces de flaqueza per arribar-s'hi dalt de trens desmanegats. El tren, sempre present, complicava la vida als repartidors de vi de la meua comarca, quan, carregats de bocois, havien de salvar el desnivell entre els carrers del Triangle de Sants i els de la part més alta del barri.

També em van assegurar que en un garatge hi havia un lleó tan mansoi com un gat. Això m'ho va dir el meu pare, que de jove va aprendre més de la vida a les escales de can Mantega i al bar Escriche del carrer de Violant d'Hongria que no pas química a l'Escola Industrial, que és el que el portava a Barcelona cada dia.

Jo, al final, he acabat llogant un piset al carrer dels Comtes de Bell-lloc, un carrer que, quan vull exercir de santsenc ranci, en dic *Condes*. També em van advertir que, del carrer de Sants, n'he de dir *la carretera*, i així ho faig. Ja ho veieu, si m'ho proposo, pot semblar que visqui aquí de tota la vida. Em feia falta el llibre de l'amic Albert Torras perquè incorporés històries i imatges del Sants que mai coneixeré.

Hi penso i potser sí que aquell Dijous Sant del 2013 anava bé per anar a Sants. Ja no me n'he mogut!

Introducció

JA SOM A SANTS! UNA VILA DEL PLA DE BARCELONA

Albert Torras Corbella, periodista i escriptor

Els barris de Sants, Hostafrancs i la Bordeta, i la seva Marina, formen avui un dels racons obrers de la gran Barcelona més paradigmàtics del passat de la nostra ciutat: es tracta d'una antiga vila rural en un camí de pas, marcada pels antics prats d'indianes, la ràpida industrialització, l'impacte del ferrocarril de la línia de Vilanova i la conformació d'un urbanisme proletari que cobreix tot el territori durant el segle xx.

Aquell antic llogaret dalt d'un turó, on s'edificà l'ermita romànica de Santa Maria de Sants, als peus de l'antic camí romà que uneix Barcino amb Tarraco, serà una vila

marcada per diversos esdeveniments històrics, i el lloc d'entrada a la ciutat i de rebuda de les autoritats provinents de la Península. Per això hi trobarem l'hostal del Rei o la torre de Sants, la coneguda carnisseria de Sants o la seva taverna, la presència de la Creu Coberta i els diversos camins que esquarteraven el pla de Barcelona.

L'ermita, ja documentada al segle VIII, i el poble de Sants foren independents fins al 1897 quan aquest va ser incorporat a Barcelona, com altres pobles del pla: Gràcia, Sant Andreu, Sant Martí... Un cas diferent fou el d'Hostafrancs, el de la Bordeta i el de la Marina de Sants. Respecte a Hostafrancs, nascut com a barriada a principis del segle XIX a la falda de Montjuïc, espai que avui ocupa la Fira de Barcelona, i amb el nom de *les Barraquetes*, el 1837 passà

AUTOR DESCONEGUT / AMDS

BARRI DE SANTS

A la pàgina anterior, vista de Sants des d'una casa de Montjuïc, a tocar de la Gran Via, a principis del segle xx. Davant, el que podria ser la confluència del carrer del Moianès amb la Gran Via, al costat de la riera de Magòria i de can Mengala de Baix. Al fons, l'església de Santa Maria de Sants amb el campanar que cremaren el 1936.

CARRER DE PANISSARS

La imatge d'un Sants dels anys trenta, encara amb molts carrers sense llambordes, es reflecteix en la imatge d'aquesta pàgina del carrer de Panissars, on veïnes van cap al mercat, mentre altres omplen un cossi d'aigua a la font. A la finca del fons, al carrer del Miracle, la capella de la Mare de Déu del Carme.

A. CENDRÓS / AMDS

a formar part del pla urbanístic de la ciutat i fou incorporat a la Ciutat Comtal. La Bordeta, que en documents del segle xvi ja apareix esmentat com a nucli habitat sobre el camí de Sant Boi –avui carretera de la Bordeta–, no deixà mai de ser barri de la vila de Sants i era a mig camí de la coneguda Marina de Sants, zona d'aiguamolls, fàbriques d'indianes i masies de l'horta del delta del Llobregat que va esdevenir el viver del sud del pla de Barcelona.

Deixant de banda les barriades, si hi ha un lloc que esdevingué el nucli fundacional de la vila és la plaça d'Ibèria, on hi havia l'antiga ermita romànica i on era obligada la parada i fonda a la torre dels Llull, de la qual queda la masoveria o Casa del Rellotge. En aquest camí, un ramal de la Via Augusta romana, es troba l'element bàsic que fa que Sants creixi progressivament com a via de pas cap a Barcelona. Els carrers del Sant Crist i d'en Blanco en marquen el recorregut original. Cap a mitjan segle xviii, la construcció de la carretera reial en va ser un revulsiu, ja que en va triplicar l'amplada i va evitar grans pendent,

n'incrementà el trànsit rodat i el transport, i va fer que sorgissin nous serveis i establiments per a carreters i viatgers.

A partir del 1850, amb la nova línia de ferrocarril de Vilanova, s'esberla el barri i no es refarà urbanísticament fins ben entrat el segle xxi. Amb un ramal de vies cada cop més ample com una rasa al mig de Sants, el tren, els viatgers, els ponts que travessen les vies i l'estació seran també protagonistes d'aquest barri en permanent canvi i transició.

Es defineixen altres punts de nova centralitat: el mercat, la plaça d'Espanya, la plaça de Cerdà amb la Gran Via, el carrer de Badal i l'avinguda de Madrid... Les fàbriques i les esglésies també esdevenen nuclis importantíssims: a Sants, el Vapor Vell i Santa Maria de Sants; a la Bordeta, can Batlló i l'església de Sant Medir; a Badal, la fàbrica Serra i Balet, i la parròquia de Nostra Senyora dels Dolors, i a Hostafrancs, l'Espanya Industrial i l'església del Sant Àngel Custodi. El poble de Sants, amb més de mil anys d'història, només fa uns 120 anys que és barri de Barcelona. Així doncs, encara, i per golejada, més poble que barri.

AUTOR DESCONEGUT / AMDS

CENTRE HISTÒRIC

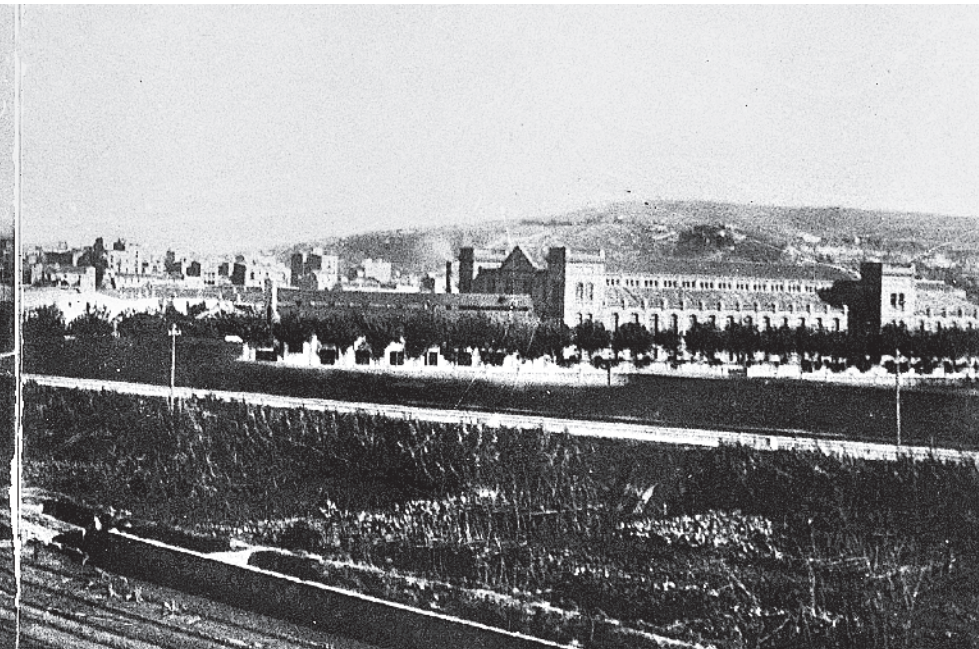
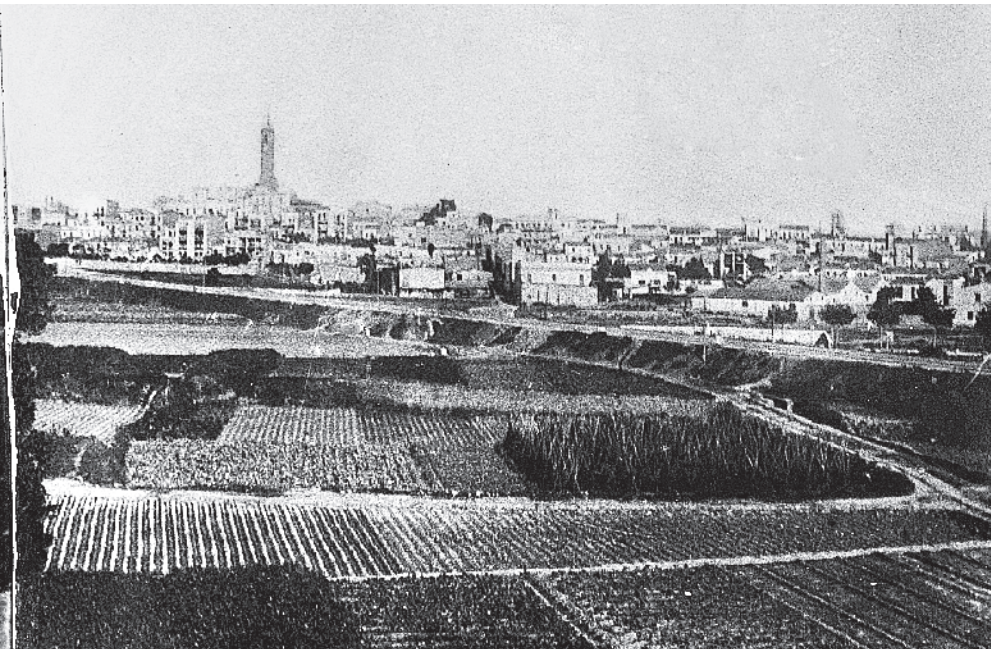
La creació d'una vila al pla de Barcelona

El centre històric del barri de Sants té dos espais molt clars. D'una banda, el nucli que es podria reconèixer entorn de la plaça d'Ibèria, antiga plaça Major, els volts de la parròquia de Santa Maria de Sants i el carrer Major, que avui ressegueixen els carrers del Sant Crist i d'en Blanco. D'altra banda, els entorns de la plaça d'Osca, que representen la nova urbanització sorgida al segle XIX entre els equipaments fonamentals d'aquell moment: l'estació de ferrocarril, les fàbriques del Vapor Vell i de l'Espanya Industrial, la carretera reial, que esdevé la principal via de comunicació del poble, i, evidentment, el mercat, el primer d'ells, setmanal, fet a còpia de paradetes, tantes, que sobrepassaren el límit de la plaça d'Osca fins gairebé a l'Espanya Industrial, cosa que va obligar a construir un mercat l'any 1913.

PERSPECTIVA DE SANTS

El 1896, un any abans de l'agregació de Sants a Barcelona, el poble s'erigeix sobre el pla de la ciutat, envoltat de camps i fàbriques, des de Serra i Balet, a l'extrem esquerre de la imatge, fins a Balet i Vendrell, a l'extrem dret. Es veuen diverses masies entorn de l'avui barri de Badal, probablement

can Rius, la més propera, i les vies del tren que es perden en primer pla, a l'esquerra. També el campanar de Santa Maria, *el típic de Sants*, que s'alça sobre el turó, al mig de la vila. El poble de Sants va passar progressivament de ser una vila agrícola a un dels barris més industrialitzats de la «Gran Encisera».

AUTOR DESCONEGUT / AMDS